

Наукова періодика у реферативних ресурсах НБУВ

Зайченко Надія Яківна,

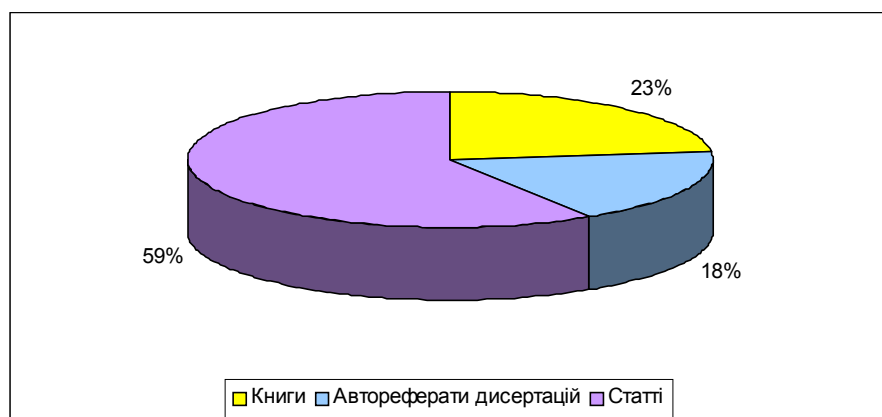
н..с., НБУВ

Загальнодержавна реферативна база даних “Україніка наукова”, яка започаткована 1998 р., за станом на **01.04.2008 р.** нараховує **246 610** записів. З них:

Книги - **55 726 (23 %)**

Автореф. дис. – **45 351 (18 %)**

Статті - **145 533 (59 %)**

З діаграми видно, що основну частку масиву складають статті з періодичних та продовжуваних видань. Така тенденція зберігається впродовж останніх 6-ти років (звичайно, зі збільшенням кількості, а відповідно і частки, періодичних і продовжуваних видань, які реферуються постатейно в БД “Україніка наукова” та Українському реферативному журналі “Джерело”). Частка авторефератів дисертацій (як специфічного виду наукових публікацій) залишається практично незмінною (щорічно –

близько 6 тис., що складає 18 % від загальної кількості прореферованих джерел). Спостерігається тенденція останніх років до зменшення кількості наукових книг, які вийшли з друку в Україні (монографій, збірників наукових праць (неперіодичних), матеріалів конференцій тощо).

Загалом кількість наукових періодичних та продовжуваних видань в Україні складає близько **1,5** тис. назв (згідно з Переліком наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, затвердженим ВАК України).

У БД “Україніка наукова” відображається близько **500** назв наукових періодичних і продовжуваних видань, які опрацьовуються аналітично, що складає 30 % від затверджених ВАК. З них близько **120**-ти назв (25 %) - періодичні та продовжувані видання НАН України, решта – видання науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів України.

Частина цих видань опрацьовується в НБУВ, частина – в Інституті проблем реєстрації інформації (ІПРІ) НАН України, решта - на засадах кооперативної співпраці іншими учасниками такої взаємодії, зокрема, Національною медичною бібліотекою України, Державною науково-педагогічною бібліотекою імені В.С. Сухомлинського, а також багатьох (близько 90-та) редакцій наукових періодичних та продовжуваних видань, які надсилають матеріали в електронному вигляді до Служб реферування НБУВ або ІПРІ.

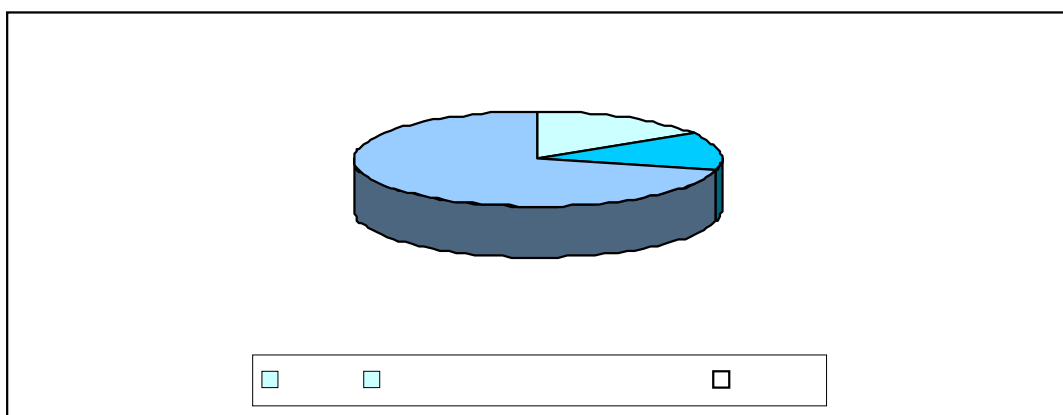
Якщо проаналізувати видовий розподіл усіх публікацій в Загальнодержавній БД “Україніка наукова” (за станом на 01.04.2008) за галузевими блоками відповідно до серій Українського реферативного журналу “Джерело” (природничі,

технічні, соціальні та гуманітарні, медичні науки) то одержимо наступні дані:

Природничі науки

Загальна кількість - 45 900 записів

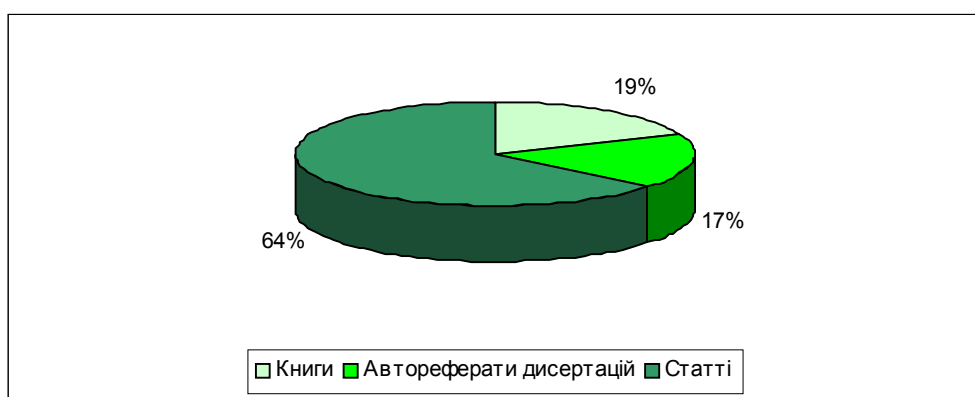
Книги	Автореферати дисертацій	Статті
7 110	5 990	32 800

Технічні науки

Загальна кількість – 68 239 записів

Книги	Автореферати дисертацій	Статті
12 896	11 534	43 809

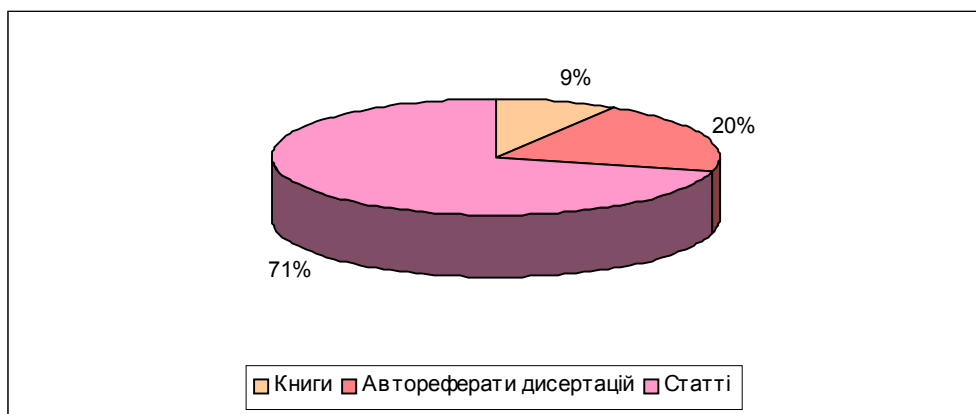
Соціальні та гуманітарні науки
Загальна кількість – 102 611 записів

Книги	Автореферати дисертацій	Статті
35 569	21 611	45 431

Медичні науки
Загальна кількість – 37 772 записів

Книги	Автореферати дисертацій	Статті
3 458	7 964	28 944

З наведених діаграм видно, що найбільша частка *книжкової* продукції – 35 569 (35 %) – припадає на галузевий блок суспільних і гуманітарних наук, найменша – 3 458 (9 %) – медичних наук.

Друге та третє місця посідають, відповідно, технічні -12 896 (19 %) та природничі - 7 110 (16 %) науки. Оскільки в НБУВ для реферативної БД опрацьовується обов'язковий примірник документів, то можна зробити висновки щодо тенденцій тематичного поділу наукових книжкових видань, які загалом виходять з друку в Україні.

Якщо порівняти кількість *авторефератів дисертацій*, які захищались за період II половина 1998 р. – I кв. 2008 р. то на першому місці – соціальні та гуманітарні дисципліни (21 611), на другому – технічні (11 534), на третьому – медичні (7 964), на четвертому – природничі науки (5 990).

За кількістю *статей з періодичних та продовжуваних видань* галузеві блоки розподіляються наступним чином: суспільні та гуманітарні (45 431), технічні (43 809), природничі (32 800) та медичні науки (28 944), що співвідноси з тематичним розподілом книжкових видань.

У загальному масиві періодичних видань, які реферуються, можна також виокремити *монотематичні* (які відображають зміст одного тематичного розділу в галузевому блоці та в усьому масиві реферативної БД) та *політематичні* журнали для кожного галузевого блоку, й оцінити ступінь їх інформативності для реферативних ресурсів. Розподіл за галузевими блоками періодичних та продовжуваних видань висвітлює таблиця:

	Загаль- на кіль- кість назв	Частка від заг. к-сті назв	Моно- тема- тичні	Частка від заг. к-сті назв	Полі- тема- тичні	Частка від заг. к-сті назв

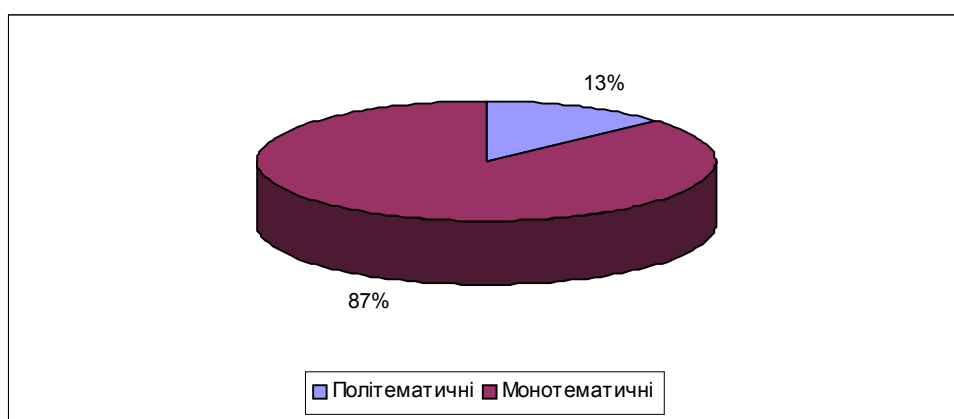
Природн. науки	116	23 %	79	16 %	37	7 %
Техн. науки Пром-сть. Сіл. госп-во	188	38 %	135	27 %	53	11 %
Соц. і гуманіт. науки.	169	34 %	150	30 %	19	4 %
Мед. науки	84	17 %	80	16 %	4	1 %

Найбільша кількість *монотематичних* періодичних та продовжуваних видань припадає на галузевий блок соціальних і гуманітарних наук – 150 назв, на другому місці – блок технічних наук (135 назв), блоки медичних і природничих наук містять практично однакову кількість таких видань (80 та 79 назв відповідно). Найбільшу частку *політематичних* видань складають періодичні та продовжувані видання з технічних наук (53 назви), меншу - з природничих (37 назв), потім з соціальних і гуманітарних (19 назв) та медичних (4 назви).

Серед політематичних слід відзначити, в першу чергу, видання НАН України – «Доповіді НАН України» та «Вісник НАН України», публікації з яких відображаються в усіх галузевих серіях УРЖ «Джерело», часописи «Прикладная механика», «Проблемы криобиологии», «Фізико-хімічна механіка матеріалів» та інші, а також видання ВНЗ України («Вісник Вінницького політехнічного інституту», «Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка», «Вісник Приазовського державного технічного

університету», «Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил» та ін.).

Як видно з таблиці, переважна кількість періодичних і продовжуваних видань є монотематичними – **444** назв, частка ж політематичних, які відображаються в декількох серіях, становить близько **13 %**:

Необхідно зазначити, що належність часопису до категорії наукових видань збільшує його значущість і є важливим для підготовки тематичних масивів; наявність, крім друкованої, інших форм видання (зокрема, на CD, мікроносіях, представлення на Web-сайтах тощо) означає, що інтенсивність використання цього часопису досить висока. Це є вирішальним у процесі відбору видань для реферування. Окрім цього, враховується також відповідність тематичному спектру реферативних ресурсів і повноті задоволення інформаційних потреб користувачів.

Зважаючи на кількість наукових періодичних та продовжуваних видань, які не опрацьовуються для загальнодержавної реферативної БД, та враховуючи результати аналізу тематичного розподілу видань за серіями, служби

реферування НБУВ та ІПРІ постійно проводять відповідну роботу щодо залучення редакцій та видавничих організацій до кооперативної взаємодії зі створення національних реферативних ресурсів. Зокрема, тільки за **2007 р.** кількість періодичних видань, які реферуються постатейно, збільшилася на **80 назв.**

Існує доцільність, а для деяких категорій користувачів і необхідність одержання інформації щодо усього спектра періодичних та продовжуваних видань, які відображаються у реферативних ресурсах НБУВ та, відповідно, в УРЖ «Джерело». З метою вирішення цього питання було започатковано один з нових ресурсів, представлених на Веб-сайті НБУВ, – **«Наукова періодика України»** (Журнали та збірники наукових праць в УРЖ «Джерело»). Це перелік періодичних та продовжуваних видань України, які протягом 1998 – 2008 рр. постатейно опрацьовувалися та опрацьовуються для загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова» та УРЖ «Джерело». Частково він виконує функції порталу наукової періодики України, оскільки містить посилання на сайти наукових та науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, на яких подається вичерпна інформація про періодичні та продовжувані видання, іноді – повні тексти статей, і, таким чином, слугує засобом для збору інформації з різноманітних джерел та її наступного поширення і сприяє задоволенню потреб великого числа користувачів.

Цей новий ресурс виконує декілька функцій:

- реєстраційну щодо реферативних ресурсів, оскільки містить відомості про періодичні та продовжувані видання, які реферувалися протягом 10-ти років (1998 – 2008 рр.) і відобра-

жені в загальнодержавній реферативній БД «Україніка наукова» та в поточних номерах галузевих серій Українського реферативного журналу «Джерело» (зі вказівкою на період реферування). Ці дані використовуються, зокрема, службами ВАК України під час реєстрації (або перереєстрації) періодичного чи продовжуваного видання як такого, де можуть друкуватися результати дисертаційних досліджень;

- довідкову, тому, що в стислому вигляді містить основні відомості про видання: дату заснування, проблематику, періодичність, ISSN, мову видання, засновників видання, склад редколегії, стислі біографії головних редакторів і членів редколегій журналів та збірників наукових праць, адреси редакцій, посилання на сайти тощо;
- пошукову, у зв'язку з тим, що дозволяє здійснювати пошук публікацій за автором, словами з назви статті або тексту реферата, за тематичним розділом, а також роком видання (меню «Картотека статей»); пошук здійснюється безпосередньо у Загальнодержавній реферативній БД «Україніка наукова». Окрім цього, якщо на сайті НБУВ представлені повні тексти статей, то користувач має можливість відразу одержати доступ до них;
- Інтегрувальну, тобто пов'язує інформаційні ресурси наукових та науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів шляхом посилання на веб-сайти засновників видання або ж редакцій відповідних видань;
- маркетингову функцію, оскільки представляє видання в Інтернеті, і, цим самим, пропагує його широкому загалу, і, таким чином, підвищує рейтинг та популяризує відомості про наукові досягнення, висвітлені у публікаціях. Окрім цього, за

посиланнями на веб-сайти науково-дослідних установ або ВНЗ користувачі мають змогу ознайомитися з різними напрямками діяльності відповідної установи, публікаціями її науковців, іншими періодичними та продовжуваними виданнями даного закладу тощо;

- науково-дослідну, оскільки є ядром наукової періодики України і разом з Загальнодержавною реферативною БД «Україніка наукова» та УРЖ «Джерело» слугує для проведення інформо-, бібліо-, наукометричних і, частково, біографічних досліджень.

Усі ці функції властиві тим виданням, які за станом на 01.04.2008 р. опрацьовуються для реферативної БД «Україніка наукова» та УРЖ «Джерело». В переліку «Наукова періодика України» наводиться також зображення обкладинки останніх випусків (обкладинок) цих видань та вказується наявність доступних повних текстів (за допомогою позначок):

*** повні тексти статей представлено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*

**** повні тексти статей представлено на сайті наукової установи або вищого навчального закладу.*

Якщо видання з будь-яких причин не реферується протягом останнього року, то в переліку вказується тільки назва видання та період відображення журналу/збірника в онлайнній версії Українського реферативного журналу.

Інтерфейс користувача досить простий і зручний, розрахований на різні категорії читачів – від студентів до науковців різного рангу (кандидатів наук, докторів, академіків). Він не потребує спеціальної підготовки та вивчення інструкцій для користувача.

Стосовно *технології наповнення* ресурсу “Наукова періодика України” треба зазначити, що перелік увесь час поповнюється та змінюється відповідно до останніх змін самих періодичних та продовжуваних видань (маються на увазі зміни назви видання, засновників, складу редколегії, періодичності, зовнішнього вигляду [обкладинки] тощо). Зміни, що стосуються періодичних видань НАН України, одночасно відображаються на Загальноакадемічному порталі наукової періодики (web-сайт НБУВ), який безпосередньо пов’язаний з переліком “Наукова періодика України”, адже усі журнали НАНУ, відображені на порталі, відбиваються у Загальнодержавній БД “Україніка наукова”, яка є ядром обох ресурсів. Інформація про ці видання опрацьовується безпосередньо у Центрі комп’ютерних технологій НБУВ шляхом сканування та, частково, клавіатурного уведення. Періодичні видання з медичної тематики, які реферуються в Національній медичній бібліотеці України та передаються до Служби реферування НБУВ в електронному вигляді, а також з проблем педагогіки та психології, які реферуються в Державній науково-педагогічній бібліотеці ім. В.О. Сухомлинського, опрацьовуються співробітниками цих бібліотек відповідно до визначених нами вимог і надсилаються до НБУВ для уведення в БД. В електронному вигляді інформацію стосовно періодичних та продовжуваних видань надсилають також безпосередньо редакції, котрі співпрацюють з реферативними службами НБУВ та ІПРІ.

Надалі цей новий ресурс стане базовою складовою Загальнодержавного порталу наукової періодики України, який має включати, перш за все, видання, що входять до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і

кандидата наук, затвердженого ВАК України. Цей Перелік є фактично авторитетним списком наукових періодичних і продовжуваних видань України. Зважаючи на те, що періодичні видання Національної академії наук України, Академії педагогічних наук України, Академії медичних наук України досить повно відображаються у Загальнодержавній БД “Україніка наукова” та в УРЖ “Джерело”, а також на Загальноакадемічному порталі наукової періодики та у переліку “Наукова періодика України”, ми вважаємо доцільним залучення до активної співпраці науково-дослідних установ Української академії аграрних наук та вищих навчальних закладів Міністерства освіти і науки України. Це сприятиме підвищенню рейтингу науки та популяризації відомостей про наукові досягнення в усіх галузях знання, формуванню позитивного іміджу української науки, задоволенню інформаційних потреб усіх категорій користувачів.

Список використаних джерел:

1. К проблеме создания консолидированных библиографических записей для периодических изданий и статей / Д.Н. Сова, М.Н. Сухарева // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: 8-я Междунар. конф. "Крым 2001": Материалы конф. — М., 2001. — Т. 2. — С. 709-710.
2. Оценка продуктивности потока периодических "LiberMedia" и продолжающихся изданий для информационных продуктов ВИНТИ / М.Б. Андропова, В.М. Кириллова-Ефременкова // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: 7-я Междунар. конф. "Крым 2000": Материалы конф. — Симф., 2000. — Т. 1. — С.304-308.
3. Періодичні та продовжувані видання у реферативних ресурсах НБУВ / Н.Я. Зайченко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики: Зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. — К., 2006. — С. 113-114. — укр.
4. Формирование и ведение массива периодических изданий информационного центра / В.М. Алексеев, В.М. Ефременкова, О.В. Кириллова, О.А. Хачко, А.И.

Черный // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: 9-я Междунар. конф. "Крым 2002": Материалы конф. — М., 2002. — Т. 1. — С. 279-281.